מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל שׁני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו כו', ואחד מן דברים אלו הוא בור ברשות הרבים, ואם כן מבואר שאף רבי אלעזר פוטר את החופר בור או מפקיר נזקיו ברשות הרבים.

מתרצת הגמרא, **לֹא** קַשְׁיָא, **הָא** דִּידֵיהּ **הָא** דְּרַבֵּיהּ – אכן דעת רבי אלעזר היא שיש לפטור את המפקיר נזקיו ברשות הרבים, ומימרא זו שאמר בשם רבי ישמעאל דעת רבו היא, אך הוא עצמו אינו סובר כן:

משנה

משנה זו עוסקת אף היא בדין אדם היוצר תקלה ברשות הרבים.

אדם **הַשּׁוֹפֵךְ** מַיִם **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, **וְהוּזַק** בָּהֶן אדם **אַחֵר**, **חַיָּיב** השופך **בְּתַשְׁלוּם נְזָקוֹ**.

הַמַּצְנִיעַ [–מחביא] **אֶת חָקוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית** ברשות הרבים, וְכן אדם **הַנּוֹדֵר אֶת גַּדְרוֹ בְּקוֹצִים** – שעשה גדר בין שדהו לרשות הרבים מקוצים, **וְכֵן גָּדֵר** של אבן **שֶׁנָּפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים** ולא סילק בעל הגדר את האבנים, **וְהוּזְקוּ בָהֶן** [–באבנים או בקוצים] אנשים **אֲחֵרִים**, **חַיָּיב** בעל התקלה **בְּתַשְׁלוּם נְזָקָן** של אותם אנשים:

גמרא

הגמרא מבררת באיזה אופן הוזק אדם מן המים: **אָמַר רַב**, **לֹא שָׁנוּ** חכמים במשנה שחייב השופך אם הוזק אדם במימיו, **אֶלָּא** באופן **דְּנִטְּפוּ כֵּלָיו** של הניזק **בַּמַּיִם**, שנזק זה נעשה על ידי מימיו של השופך, **אֲבָל** אם הוזק **הוּא עַצְמוֹ** במים, דהיינו, שהחליק עליהם ונפל ונחבט, **פָּטוּר** בעל המים מתשלום נזקיו, מאחר שקַרְקַע **הָעוֹלָם** היא **שְׁחִיקָתוֹ**, והמים רק גרמו לנזק זה.

מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **רַב הוֹנָא** לְרַב, מדוע אם הוזק הוא עצמו במים פטור השופך, **לֹא יְהָא אֶלָּא** כְּאדם המשליך את **רַפְּשׁוֹ** [–זבלו] ברשות הרבים, שהדין הוא שאם הוזק בו אדם חייב המשליך בנזקו, ואף כאן על ידי ששפך מים על העפר נעשה טיט, ושלו הוא, ואם כן עליו להתחייב אם ניזוק אדם מטיט זה.

אמר לו רב לרב הונא, **מִי סָבְרַתְּ דְּלָא תַּמּוּ מַיָּא** – האם סבור אתה שהמשנה עוסקת באופן שלא כלו המים אלא נתכנסו ונעשו רפש וטיט, אין הדבר כן, אלא המשנה עוסקת **בִּדְתַמּוּ מַיָּא** – באופן שכלו המים ונבלעו באדמה, ולא נותר רפש במקום שפיכתם אלא רטיבות גרידא, והחליק בה אדם ונחבט מן קרקע רשות הרבים, ובאופן זה אין לחייב את השופך בתשלום נזקו של הנופל, מאחר שהקרקע היא שהזיקתו, והמים לא היו אלא הגורם לנזק זה.

מבררת הגמרא: **וְתַרְתֵּי לָמָּה לִי** – מדוע הוצרכה המשנה להשמיענו פעמיים דין טינוף כלים במים, הרי כבר נתבאר לעיל (כח.) במשנה, שאדם שנשבר כדו ונשפכו מימיו והוחלק אדם במים אלו, חייב בעל הכד בתשלום נזקיו, ומה צורך יש לכפול הדברים.

מבארת הגמרא, **חֲדָא** – פעם אחת הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה לגבי השופך מים **בִּימוֹת הַחַמָּה**, שעשה שלא כהוגן, שאין אדם רשאי לשפוך מים ברשות הרבים בימות החמה, **וַחֲדָא** – פעם אחת הוצרכה המשנה להשמיענו דין זה **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים**, שבהם יש רשות לאדם לשפוך את מימיו לרשות הרבים, שאף על פי שעשה ברשות מכל מקום אם הוחלק אדם בהם חייב בתשלום נזקיו.

דְּתָנֵיא – וכן שנינו בברייתא, שכָּל **אֵלּוּ** האנשים **שֶׁאָמְרוּ** עליהם חכמים שרשאים הם לקלקל את רשות הרבים, דהיינו אלו **הַפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן** – פותחים את צינורותיהם ומקלחים את המים שנשתמשו בהם מחצירם לרשות הרבים, **וְאֵלּוּ הַגּוֹרְפִין** את **מְעָרוֹתֵיהֶן** – משליכים את זבלם מחצירם לרשות הרבים, **בִּימוֹת הַחַמָּה אֵין לָהֶן רְשׁוּת** לעשות כן, מאחר שהרחוב נקי ונאה ואין להם לקלקלו, **וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים** יֵשׁ **לָהֶם רְשׁוּת** לעשות כן, מאחר שהרחוב מלוכלך כבר ממי הגשמים. **וְאַף עַל פִּי** שֶׁבימות הגשמים עושים הם **בִּרְשׁוּת** חכמים, מכל מקום **אִם הִזִּיקוּ** מימיהם או זבלם, **חַיָּבִין** הם **לְשַׁלֵּם** את הנזק:

שנינו במשנה, שאדם **הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ** ואת הזכוכית ברשות הרבים, או שגדר את חצירו בקוצים והזיקו, חייב לשלם [**וְכוּ'**]:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, **לֹא שָׁנוּ** חכמים במשנה שחייב בעל הגדר בתשלומי הנזק, **אֶלָּא** כשמַּפְרִיחַ את קוצי הגדר לרשות הרבים, **אֲבָל** אם **מְצַמְצֵם** אותם ברשותו, **לֹא** – אינו חייב בנזקם.

מבררת הגמרא, באופן שמצמצם **מַאי מַעֲמָא פָּטוּר. אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא**, **לְפִי שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בַּכְּתָלִים** של רשות הרבים, ואדם זה שנתחכך בכותל והוזק משונה הוא, ולפיכך אין בעל הכותל חייב בנזקיו.

דין המצניע נזקיו בכותלו של חבירו: **תָּנוּ רַבָּנָן**, אדם **הַמַּצְנִיעַ** את **קוֹצוֹתָיו וּזְכוּכִיּוֹתָיו לְתוֹךְ כּוֹתֶל שֶׁל חֲבֵירוֹ**, **וּבָא בַּעַל הַכּוֹתֶל וְסָתַר** את **כּוֹתְלוֹ**, **וְעל ידי כך נָפְלוּ** הקוצים והזכוכיות **לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ**, **חַיָּיב הַמַּצְנִיעַ** בתשלום נזקם, שפשע בכך שהצניעם בכותל חבירו.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, **לֹא שָׁנוּ** חכמים דין זה, **אֶלָּא** בְּמצניע **בְּכוֹתֶל רָעוּעַ**, שהיה לו להעלות על דעתו שיסתרו את הכותל ויזיקו קוציו וזכוכיותיו, **אֲבָל** אם הצניע **בְּכוֹתֶל בָּרִיא** [–חזק], **הַמַּצְנִיעַ פָּטוּר**, שהרי הניח התקלה במקום המשתמר, **וְחַיָּיב בַּעַל הַכּוֹתֶל** על כך שלא הצניע את התקלה לאחר סתירת הכותל.

אָמַר רָבִינָא, **זֹאת אוֹמֶרֶת** – מן הדין המבואר בברייתא, שאדם המצניע קוצים וזכוכיות בכותל רעוע חייב בתשלום נזקיהם, מאחר שהיה לו להעלות בדעתו שיסתור בעל הכותל את כותלו, ניתן ללמוד דין נוסף, שאדם **הַמְכַסֶּה** את **בּוֹרוֹ בְּדָלְיוֹ** [–כיסוי בורו] **שֶׁל חֲבֵירוֹ** שלא מדעתו של בעל הדלי, **וּבָא בַּעַל דְּלִי וְנָטַל** את **דָּלְיוֹ** מן הבור, שלא מדעתו של בעל הבור, ועבר אדם ונפל בבור וניזוק, **חַיָּיב בַּעַל הַבּוֹר** בתשלום הנזק, שאף הוא היה לו להעלות בדעתו שיטול בעל הדלי את דליו וישאר הבור ללא כיסוי.

מקשה הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שיש לדמות הענינים זה לזה, ומה בא רבינא להשמיענו בזה. ומתרצת, **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר שדווקא **הָתָם הוּא** – לגבי מצניע בכותל רעוע יש לחייב את המצניע, **דְּלֹא הָוֵי יָדַע לֵיהּ דְּלוֹדְעֵיהּ** – שהרי אין בעל הכותל יודע מי הוא המצניע, כדי שיוכל להודיעו לפנות את נזקיו, ולפיכך לא פשע בעל הכותל אלא המצניע, **אֲבָל הָכָא** – לגבי מכסה בורו בדלי של חבירו, **דְּיָדַע לֵיהּ** – שבעל הדלי יודע מי הוא בעל הבור, והיה מקום לומר **דַּהֲוָה לֵיהּ לְאוֹדוֹעֵיהּ** – שהיה לו להודיעו שנוטל הוא את דליו, ומאחר שלא עשה כן פושע הוא וחייב, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבינא שאין הדין כן, אלא בעל הבור פושע הוא, ואין בעל הדלי מחויב להודיעו כשנוטל את דליו.

הגמרא מביאה את מנהג החסידים בשמירת נזקיהם: **תָּנוּ רַבָּנָן**, **חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִים** את **קוֹצוֹתֵיהֶם וּזְכוּכִיּוֹתֵיהֶם בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶן**, **וּמַעֲמִיקִים לָהֶן** [–מטמינים בעומק] **שִׁלְשָׁה טְפָחִים**, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעְבֵּב** את **הַמַּחֲרִישָׁה**, שעד שלושה טפחים היא מעמיקה בקרקע.

רַב שֵׁשֶׁת **שָׁדֵי לְהוּ בְּנְהַרְדְּעָא** – היה מטיל את קוציו וזכוכיותיו באש, **רָבָא שָׁדֵי לְהוּ בְּדִגְלַת** – היה מטיל אותם בנהר החידקל.

אָמַר רַב יְהוּדָה, **הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמֶהֱוֵי חֲסִידָא** – הרוצה להיות חסיד, עליו **לְקַי�ְּים מִילֵּי דְּנִזְקִין** – דברי חסידות המוזכרים לענין הרחקת נזקין, דהיינו, שינהג כחסידים הראשונים שהיו מצניעים את נזקיהם בעומק שדותיהם. **רָבָא אָמַר**, שהרוצה להיות חסיד, עליו לקיים **מִילֵּי דַּאֲבוֹת** – דברי חסידות המוזכרים במסכת אבות (פ"ה מ"י) 'האומר שלי שלך ושלך שלך, חסיד. **וְאָמְרֵי לַהּ** – ויש אומרים, שהרוצה להיות חסיד עליו לקיים **מִילֵּי דִּבְרָכוֹת** – דברי חסידות שנאמרו במסכת ברכות (לי:) 'חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוונו את ליבם למקום':

משנה

במשנה זו יתבארו דינים נוספים בדין אדם המניח תקלה ברשות הרבים.

המשך בעמוד סה

אדם **הַמּוֹצִיא** אֶת **חֲבֵרוֹ** וְקָשׁוֹ **לִרְשׁוּת הָרַבִּים לְזַכּוֹת** – כדי שירקבו, ועל ידי כך יהיו ראויים לזבל בהם את שדותיו, **וְהוּזַק בָּהֶן** אדם **אַחֵר**, **חַיָּיב** המוציא בְּתשלום **נִזְקוֹ** של אותו אדם, **וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה** – ובנוסף לכך קנסוהו חכמים, מאחר שפשע בהנחת תקלה ברשות הרבים, שיהא רשאי כל אדם ליטול התבן והקש לעצמו.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל הַמְקַלְקְלִין [–מניחים תקלה] **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחִזְּקוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם** את הנזק, **וְכמו כן, כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה לזכות בָּהֶן** לצורך עצמו, **וְזָכָה**.

דין נוסף. אדם **הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל** [–גללי בהמה] **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, דהיינו, שנטלם ממקום שבו היו מונחים והניחם במקום אחר, **וְלאחר שהפכם הִזִּיק בָּהֶן** אדם **אַחֵר, חַיָּיב** ההופך בְּתשלומי **נִזְקוֹ** של אותו אדם, שמאחר שנטלם ממקומם סילק התקלה, וכאשר חזר ומניחם הרי הוא כיוצר תקלה חדשה ברשות הרבים:

גמרא

מבררת הגמרא, **לֵימָא מַתְנִיתִין** – לכאורה יש לומר, ששיטת משנתינו המחייבת את המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים, היא **דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא** – שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים** – בזמן שרגילים בני אדם להוציא את זבלם לחוץ, **אָדָם מוֹצִיא** את **זְבָלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְצוֹבְרוֹ** [–מניחו שם] **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁיָּהֵא נִישׂוֹף** [–משתפשף ונשחק] **פִּרְנְלֵי אָדָם וּכְרַגְלֵי בְּהֵמָה**, שעל ידי כך הוא משביח וראוי לדשן בו שדות, **שָׁעָל מְנַת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ** לבני ישראל, שלא יהיו מקפידים זה על זה בהוצאת הזבלים.

ויש להוכיח מברייתא זו, שלדעת רבי יהודה אין אדם חייב בתשלום נזקי תבנו וקשו ברשות הרבים, שהרי ברשות עשה, והרי זה שלא כמבואר במשנתינו שחייב המוציא בתשלומי הנזק.

מתרצת הגמרא, **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שמשנתינו **כְּרַבִּי יְהוּדָה** אין בכך קושיא, מאחר שאף שמתיר רבי יהודה להוציא תבן וקש לחוץ, מכל מקום **מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה שֶׁאִם הִזִּיק** תבן זה, **מְשַׁלֵּם** בעל התבן את **מַה שֶּׁהִזִּיק**.

שבה הגמרא ומקשה, **וְהָתְנַן** (להלן סב:), שגמל הטעון פשתן המהלך ברשות הרבים, והניח חנוני נרו מחוץ לחנותו, ועל ידי כך נדלק הפשתן ושרף בית גדול, חייב החנוני בתשלום הנזק, מאחר שפשע בכך שהשאיר את נרו בחוץ. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּנֵר חֲנוּכָּה** – אם נר זה שהניח החנוני בחוץ נר חנוכה היה, **פָּטוּר** הוא מתשלום הנזק, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת** – שיש רשות לכל אדם להניח נר חנוכה ברשות הרבים.

מבררת הגמרא, **מַאי לָאו** – האם אין לומר, שכוונת רבי יהודה באומרו 'מפני שהוא ברשות' **מְשׁוּם רְשׁוּת בֵּית דִּין** – שבית דין מתירים להניח נר חנוכה מבחוץ, ולפיכך פטור הוא מתשלום הנזק, ואם כן אף לגבי מוציא תבן וקש יהא הדין כן, שמאחר שרשות בית דין נתונה לכל אדם להוציאם לרשות הרבים, לא יהא חייב בנזקיהם.

דוחה הגמרא, **לֹא** – אין די בכך שעשה ברשות בית דין כדי לפוטרו, אלא **מְשׁוּם רְשׁוּת מִצְוָה** – שהדלקת נר חנוכה מצוה היא, ולפיכך פטור הוא על נזקו, אבל במוציא תבן וקש לרשות הרבים שאין מצוה בדבר, חייב הוא בתשלום נזקיהם אף שהרשות בידו להוציאם. **דְּתַנְיָא** – וכן שנינו בברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּנֵר חֲנוּכָּה פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְשׁוּת מִצְוָה**.

הגמרא מקשה על העמדת המשנה כרבי יהודה: **תָּא שְׁמַע, כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ** עליהם חכמים, **שמוּתָּרִין** הם **לְקַלְקֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, כגון אלו המקלחים מי תשמישם לרשות הרבים וכיוצא בזה, מכל מקום **אִם הִזִּיקוּ** מימיהם **חַיָּבִין** הם **לְשַׁלֵּם, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר** אותם מתשלום מאחר שעשו ברשות.

ויש להוכיח מברייתא זו, שלדעת רבי יהודה כל העושה ברשות פטור מלשלם, ואם כן לא יתכן להעמיד את משנתינו כרבי יהודה, שהרי במשנה מבואר שהמוציא תבן וקש לרשות הרבים חייב בתשלום נזקיהם.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן, מַתְנִיתִין** – משנתינו עוסקת **שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים** – בזמן שאין אנשים רגילים להוציא את זבלם לחוץ, **וְרַבִּי יְהוּדָה הִיא**, שבאופן כזה מודה רבי יהודה שהמוציא את זבלו לחוץ שלא ברשות חייב בתשלום נזקו.

תירוץ נוסף. **רַב אַשִׁי אָמַר,**

תִּבְנוֹ וְקַשׁוֹ דווקא תְּנַן במשנתינו שחייבים על הוצאתם לרשות הרבים, מְשׁוּם דְּמַשְׁרֵי – מאחר שהם מחליקים ביותר, ולפיכך בזה מודה רבי יהודה שאף בשעת הוצאת זבלים חייב אדם בנזקיהם, ולא פטר רבי יהודה את המוציא ברשות אלא במוציא זבלים, שאינם מחליקים כל כך:

שנינו במשנה, שהמוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים קנסוהו חכמים והפקירו ממונו, ולפיכך כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה:

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים לענין מה קנסוהו חכמים: אָמַר רַב, דין זה שכל הקודם בהן זכה, נאמר בֵּין בְּגוּפָן – גוף התבן והקש, וּבֵין בְּשִׁבְחָן – השבח שהשביחו בדריסת רגלי אדם ובהמה ברשות הרבים. דהיינו, מאחר שאדם זה הוציא את תבנו וקשו לרשות הרבים כדי שיידרסו ברגלי אדם ובהמה וישביחו, קנסוהו חכמים שלא זו בלבד שרשאי כל אדם ליטול את השבח שהשביחו התבן והקש ברשות הרבים, אלא שאף גוף התבן והקש מופקרים הם לכל החפץ ליטלם.

וּמְעָרֵי אָמַר, לא קנסוהו חכמים אלא בְּשִׁבְחָן אֲבָל לֹא בְּגוּפָן. דהיינו, שרשאי כל אדם ליטול את שווי השבח שהשביחו ברשות הרבים, מאחר ששבח זה באיסור נעשה, אבל גוף התבן והקש ברשות בעליו עומד, ואין אדם רשאי ליטלו לעצמו.

מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי, רַב סָבַר שקנסוהו חכמים את המוציאים תבנם וקשם לרשות הרבים שיפסידו אף את גּוּפָן של התבן והקש, מְשׁוּם שִׁבְחָן – כדי שלא יבואו להוציאם כדי להשביחם. וּמְעָרֵי סָבַר לֹא קָנְסוּ חכמים גּוּפָן מְשׁוּם שִׁבְחָן, אלא קנסו רק לגבי השבח שנעשה באיסור, ולא לגבי גוף הממון שהיה שייך להם בהיתר.

הגמרא מנסה להוכיח מן המשנה כדברי זעירי: תְּנַן במשנתינו, שאדם הַחוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל [–גללי בהמה] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, דהיינו, שנטלם ממקום שבו היו מונחים והניחם במקום אחר, וְלאחר שהפכם הוּזַק בָּהֶן אדם אַחֵר, חַייָב ההופך בְּתשלומי נִזְקוֹ של אותו אדם.

מדייקת הגמרא, וְאִילּוּ כָּל הַקּוֹדֵם בהן וְזָכָה לֹא קָתָנֵי במשנה, דהיינו, שלא הפקירום חכמים לכל החפץ ליטלם, אף שהניחם בעליהם ברשות הרבים באיסור. ויש להוכיח מכאן כדעת זעירי, שלא קנסו חכמים אלא את השבח שנעשה באיסור, ומאחר וגללים הנדרסים ברשות הרבים אינם משביחים, שכבר מושבחים הם, לפיכך לא קנסו חכמים את המוציא גללים, ושלא כדברי רב הסובר שקנסו חכמים והפקירו אף את גוף הדבר.

דוחה הגמרא, תָּנָא לֵוְיָיסָא העוסקת במוציא תבן וקש, שכל הקודם בהם זכה, וְהוּא הַדִּין לְסֵיפָא העוסקת במוציא גללים, שאף בזה כל הקודם זכה, אלא שלא הוצרך התנא לשוב ולכפול הדברים.

שבה הגמרא ומקשה: וְהָא תָּנֵי עֻלָּה בברייתא המבארת את דברי המשנה, שגללים אלו אֲסוּרִין הם מְשׁוּם גֵּזֶל, דהיינו, שאין אדם רשאי ליטלם לעצמו, ובהכרח שלא הפקירום חכמים לכל הקודם. ומתרצת: כִּי קָתָנֵי בברייתא שֶׁאֲסוּרִין הם מְשׁוּם גֵּזֶל, אין הכוונה בזה לגבי גללים בלבד, אלא אֲבוּקָּה מַתְנִיתִין קָאֵי, ואף על המוציא תבן וקש, והיינו לְאוֹתוֹ שֶׁקָּדַם וְזָכָה – שאם קדם אדם וזכה בתבן וקש או בגללים הרי הם שלו, ואם יטלם אדם ממנו עובר הוא באיסור גזל.

שבה הגמרא ומקשה: וְהָא לֹא קָתָנֵי הָכִי, דִּתְנַן בתוספתא (פ"ב ה"ו), שאדם הַמּוֹצִיא את תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לְזִבְלִים – כדי שידרסו ברגלי העוברים ויהיו ראויים לזבל בהם שדות, וְהוּזַק בָּהֶן אדם אַחֵר, חַייָב המוציא בְּנִזְקוֹ של אותו אדם, וְכָל הַקּוֹדֵם וזוכה בָּהֶן לעצמו זָכָה, וּמוֹתָר מְשׁוּם גֵּזֶל – ואין בזה איסור גזל. וְהַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהוּזַק בָּהֶן אדם אַחֵר חַייָב ההופך בנזקו, וְאָסוּר מְשׁוּם גֵּזֶל – שאין אדם רשאי לזכות בגללים אלו לעצמו. ומוכח, שישנו חילוק בין המוציא תבן וקש לרשות הרבים שהפקירום חכמים לכל הקודם, לבין המוציא גללים שלא הפקירום, ובהכרח יש לומר בטעם הדבר, שמאחר ולא קנסו חכמים אלא את השבח, אין שייך לקנוס בגללים שאינם משביחים, ויש להקשות על שיטת רב הסובר שקנסו חכמים והפקירו אף את גוף התקלה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, גָּלָל קָרְמִית – האם מקשה אתה מגללים, מדוע לא קנסו חכמים את המוציאם, אין בכך קושיא, מאחר שדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁבְחָא כתבן וקש, קָנְסוּ חכמים והפקירו אף את גּוּפוֹ מְשׁוּם שִׁבְחוֹ, אבל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ שִׁבְחָא כגללים, לֹא קָנְסוּ חכמים את גופו, ולפיכך אין אדם רשאי לזכות בהם לעצמו.

הגמרא מסתפקת בשיטת רב: אִיבַּעְיָא לְהוּ, לְדִבְרֵי רב הָאוֹמֵר שקָנְסוּ חכמים את גּוּפָן של התבן והקש, מְשׁוּם שִׁבְחָן, יש להסתפק האם לְאַלְתַּר קָנְסִינְן – מיד כשהוציאם לרשות הרבים קנסוהו חכמים שרשאי כל אדם ליטלם, אף שלא הושבחו עדיין, אוֹ לְכִי מַייְתֵי שִׁבְחָא קָנְסִינְן – או שלא קנסוהו חכמים עד לאחר שהשביחו ברשות הרבים, ורק אז רשאי כל החפץ ליטלם לעצמו.

הגמרא מנסה לפשוט ספק זה: תָּא שְׁמַע, מִדְּקָאֲיִירִינַן גָּלָל. דהיינו, הגמרא לעיל סברה, שניתן להוכיח שלא כדברי רב הסובר שהפקירו חכמים את גוף הדבר, מכך שלא קנסו חכמים את המוציא גלל לרשות הרבים, מאחר שאין בו שבח.

ויש להוכיח מדברי הגמרא, שלדעת רב קנסוהו חכמים מיד כשהוציא, שאם לא קנסוהו עד לאחר שהשביח ממונו מה מקום יש להקשות מגללים, הרי מאחר ואינם משביחים לעולם מודה רב שלא הפקירום חכמים. ובהכרח, שלדעת רב קנסו חכמים מיד כשמוציא לרשות הרבים, ולפיכך סברה הגמרא שיש לקנוס לשיטתו את המוציא גללים, אף על פי שאינם משביחים.

דוחה הגמרא, וְתִסְבְּרָא, הרי כִּי אַיירִינַן גָּלָל – כאשר סברה הגמרא להקשות על דברי רב מדין גלל, היה זה מִיקַּמֵי דְּלִשַׁנֵּי רַב נַחְמָן את דברי רב, וסברה הגמרא שהפקירו חכמים את גוף הדבר אף במקום שאין סופו להשביח, ולסברא זו ודאי שקנוס רב מיד במקום שסופו להשביח, אך לְבָתַר דְּשַׁנֵּי רַב נַחְמָן שלא הפקירו חכמים אלא דבר שיש בו שבח, מִי אִיכָּא לְמֵימְרָא גָּלָל כְּלָל – האם ניתן להקשות על רב מדין גלל, ודאי שלא, שהרי גלל אין בו שבח, ועל כן יש להסתפק מעתה במקום שיש בו שבח, האם סובר רב שקנסוהו חכמים רק לאחר שהשביח ממונו, או שקנסוהו משעה שהוציאו לרשות הרבים.

הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רב וזעירי במחלוקת תנאים: לֵימָא בְּתַנָּאֵי – לכאורה יש לומר, שמצינו תנאים שנחלקו בענין זה האם יש לקנוס את הקרן משום השבח. שהרי שנינו בברייתא, שֶׁשָּׁבַר שֶׁשָּׁתוּב בּוֹ רְבִיתָא, כגון שכתוב בו 'פלוני לוה מפלוני מנה, על מנת לשלם לו מאתיים', קוֹנְסִין אוֹתוֹ – את המלוה, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מן הלוה לֹא אֶת הַקֶּרֶן של ההלוואה וְלֹא אֶת חֲרָבִית, שקנסוהו חכמים שיפסיד את כל סכום ההלוואה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, גּוֹבֶה הוא אֶת הַקֶּרֶן, אֲבָל לֹא אֶת חֲרָבִית, שלא הפסידוהו חכמים אלא את דמי הריבית בלבד.

מבררת הגמרא, לֵימָא שׁוֹרֵב הסובר שקנסו את המוציא תבנו וקשו לרשות הרבים שיפסיד אף את הקרן, דְּאָמַר כְּרַבִּי מֵאִיר שקנסוהו חכמים למלוה בריבית להפסיד אף את הקרן, וּמְעָרֵי הסובר שלא הפסידוהו חכמים אלא את השבח שהשביחו התבן והקש ברשות הרבים שלא כדין, דְּאָמַר כְּרַבָּנָן הָתָם – שאין להפסידו את קרן ההלואה, אֶלָּא קֶרֶן דְּהַהֵיתֵירָא – מאחר שהלואת הקרן בהיתר היא נעשית, שאין האיסור אלא בהוספת הריבית, אֲבָל הָכָא קֶרֶן גּוּפָא קָמַזֵּיק – אך כאן במוציא תבן וקש לרשות הרבים, הרי הקרן עצמה נעשית תקלה המזקת ברשות הרבים, ולפיכך יודו חכמים שיש להפסידו אף את הקרן.

וּמְעָרֵי אָמַר לָךְ, אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר – יכול אני לסבור אף כדעת רבי מאיר שיש להפסיד למלוה בריבית גם את הקרן, ומכל

המשך בעמוד ט

מקום יודה שאין לקנוס את המוציא תבן וקש אלא לגבי השבח, דְּעָד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם שיש להפסידו אף את הקרן, אֶלָּא דְּמִשְׁעַת כְּתִיבָה דְּעָבַד לֵיהּ שׁוּמָא – אלא משום שמשעת כתיבת השטר 'שם' המלוה ריבית על הלוה, ועבר על אזהרת התורה (שמות כב כד) 'לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נָשֶׁךְ', ונמצא שההלואה כולה באיסור היא, אֲבָל הָכָא במוציא תבן וקש, מִי יֵימַר דְּמַזֵּיק – מי יאמר שאכן יזיקו ברשות הרבים, ומאחר שעדיין לא נעשה בהם איסור אין לקונסו אלא את השבח.

הגמרא מנסה שוב לתלות את מחלוקת רב וזעירי במחלוקת תנאים: לֵימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי. שנינו בברייתא, שאדם הַמּוֹצִיא את תְּבֻנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לִזְבָלִים – כדי שידרסו עליהם בני אדם ויהיו ראויים לזבל בהם, וְהוּזַק בָּהֶן אדם אַחֵר, חַיָּיב המוציא בְּנִזְקוֹ של אותו אדם, וְבִנוסף לכך, כָּל הַקּוֹדֵם לזכות בָּהֶן לעצמו, זָכָה, וַאֲסוּרִין מִשּׁוּם גֵּזֶל. אלו דברי תנא קמא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל הַמְקַלְקְלִין [–מניחים תקלה] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהוּזְקוּ, חַיָּבִין הם לְשַׁלֵּם את דמי הנזק, וְכמו כן, כָּל הַקּוֹדֵם לזכות בָּהֶן לעצמו, זָכָה, וּמוּתָּרִין מִשּׁוּם גֵּזֶל.

מבררת הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמְרַתְּ שכָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה, דהיינו, שהפקירום חכמים לכל הקודם, וַהֲדַר קָאָמַר שֶׁאֲסוּרִין הם מִשּׁוּם גֵּזֶל, ומדוע, הרי הפקר הם.

אֶלָּא לַאו הָכִי קָאָמַר, שסובר תנא קמא שלא הפקירו חכמים אלא את השבח, וְכוונת דבריו היא, שכָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה בִּשְׁבָחָן, וַאֲסוּרִין הם מִשּׁוּם גֵּזֶל אֲגוּפָן, מאחר שלא הפקיעו חכמים את הקרן מרשות הבעלים. וְעל כך אָתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר, שֶׁאֲפִילּוּ בגוּפָן נַמִּי כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה, מאחר שהפקירו חכמים אף את הקרן משום השבח, ונמצא, שמחלוקתם של רב וזעירי אם קנסו הקרן משום השבח, כבר נחלקו בה תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל.

אומרת הגמרא, לְזֵעִירִי וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא, שהרי אינו יכול לומר שדעת הכל כשיטתו שלא קנסו חכמים את הקרן, מאחר שמבואר בדברי רבן שמעון בן גמליאל שקנסו. אלא לְרַב מִי לֵימָא תַּנָּאֵי הִיא, או שיכול הוא לבאר גם את שיטת תנא קמא כדבריו.

מבארת הגמרא, אָמַר לָךְ רַב, דְּכוּלֵּי עָלְמָא מודים שקָנְסוּ חכמים את גּוּפָן מִשּׁוּם שְׁבָחָן, ואף תנא קמא מודה בכך, וְהָכָא שנחלקו אם אסורים משום גזל אם לאו, בַּהֲלָכָה וְאֵין מוֹרִין כֵּן קָא מִיפַּלְגִי – נחלקו האם יש להורות כן להלכה לכל השואל שיכול הוא ליטול הקרן לעצמו, או שאין מורים כן לכתחילה, אלא שאם קדם אדם וזכה לעצמו, זכה. וביאור דברי הברייתא כך הוא, לדעת תנא קמא אף שהלכה היא שכל הקודם זכה אפילו בקרן, מכל מקום אם בא אדם לשאול על כך מורים לו שאסורים הם משום גזל, ועל כך נחלק רבי שמעון בן גמליאל, וסובר שאף לכתחילה מורים לכל אדם שרשאי הוא ליטול הקרן לעצמו.

דְּאִתְּמַר, רַב הוּנָא אָמַר בשם רַב שֶׁהֲלָכָה היא שרשאי אדם ליטול לעצמו הקרן, וְאֵין מוֹרִין כֵּן לשואלים, ואילו רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר, הֲלָכָה היא וּמוֹרִין כֵּן אף לכתחילה.

מקשה הגמרא, אֲנִי – האם ניתן לומר כן, שלדעת רב הונא אין מורים כן לכתחילה, וְהָא רַב הוּנָא אַפְקֵר חוּשְׁלֵי – והרי רב הונא הפקיר שעורים קלופים ששטח אדם ברשות הרבים לייבשם, והורה ברבים שכל הקודם רשאי לזכות בהם לעצמו, וכן רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אַפְקֵר